

Nr 138.

Av herr **Undén**, med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.

Vid olika tillfällen har i riksdagen och i dagspressen framförts kritik mot den nya brottsbestämmelse i 8 kap. strafflagen, som handlar om s. k. olovlig underrättelseverksamhet. Bestämmelsen tillkom 1939 med den motiveringen att man borde införa ett straffbud som förebyggde att vårt land bleve operationsområde för utländska spioneri- och underrättelseorganisationer vilkas verksamhet vore riktad mot ett främmande land. Men stadgandet har fått en så vidsträckt avfattning att det kommit att tillämpas i fall då den straffbara gärningen icke har någon som helst frändskap med en organiserad spioneriverksamhet utan framstår såsom en legitim och oangriplig åtgärd.

Om sålunda en hit till landet inkommen flykting lämnar meddelande om sina iakttagelser i det främmande land, varifrån han kommer, till någon härvarande representant för främmande makt, riskerar han att åtalas och straffas för olovlig underrättelseverksamhet. Väljer han i stället utvägen att i en tidning skildra sina iakttagelser eller att hålla ett föredrag därom inför en större publik, går han fri från åtal.

De utländska tidningskorrespondenter från krigförande länder, som uppehålla sig i Sverige, ha till huvudsaklig uppgift just att informera sina tidningar om vad de kunna erfara rörande de politiska förhållandena i fiendeländer. Det är icke för att iakttaga vad som försiggår i Sverige som ett så stort antal journalister samlats i Stockholm under kriget. Deras viktigaste material är tidningar från fiendeländerna jämte sådana upplysningar, som de kunna erhålla om läget i dessa länder genom den svenska pressen och genom kontakt med personer, som känna förhållandena i fiendeländer. Deras verksamhet betraktas med all rätt såsom fullt legitim. Det synes då vara orimligt att såsom brottsligt betrakta varje likartat meddelande av politisk art som lämnas muntligen till en enstaka person, exempelvis en pressattaché, representerande ett främmande land.

Särskilt betänkligt är att på grund av den sekretess, som är föreskriven i mål angående olovlig underrättelseverksamhet, allmänheten icke får någon kännedom om hur lagens bestämmelser verka. Även riksdagen och dess lagutskott äro ovetande om effekten av de av riksdagen antagna bestämmelserna. Endast tillfälligt få enskilda upplysning härom. När en gång kriget är slut komma helt visst utförliga upplysningar att lämnas om rättskipningen på

detta område. Ingen kommer då att vilja ta ansvaret för de absurditeter som förekommit i hägnet av lagbestämmelserna om olovlig underrättelseverksamhet. Från såväl advokater som domare, vilka haft att syssla med åtal för olovlig underrättelseverksamhet, ha framkommit uttryck för stark beklämning i anledning av lagtextens otillfredsställande avfattning.

Vid 1942 års riksdag väckte undertecknad en motion i detta ämne. Med hänsyn till vanskligheten för en enskild motionär att på stående fot framlägga ett tillfredsställande förslag till brottsbeskrivning föreslogs såsom nödfallsutväg att åtal enligt 8 kap. 14 a § strafflagen skulle få anhängiggöras endast efter Konungens medgivande, i enlighet med vad redan gäller för brott som avses i 8 kap. 4 § strafflagen. Motionen blev dock i denna del icke bifallen.

Under debatten i första kammaren anfördes vissa exempel på vilken vidsträckt tillämpning den ifrågavarande paragrafen enligt sin ordalydelse kunde få. Dåvarande justitieministern ansåg farhågorna överdrivna. Han yttrade bland annat (första kammarens protokoll 1942 nr 11 s. 59):

»Den ärade talaren har förbisett paragrafens avfattning. Det står i paragrafen talat om 'verksamhet'. Det talas icke om enstaka handlingar, utan för att en handling skall bli straffbar måste den ingå i ett sammanhang, som gör att den kan falla under rubriken 'verksamhet' —. Detta är ju dock en helt annan förutsättning, ty det måste väl ändå betraktas såsom mindre önskvärt, om till vårt land lokaliseras en verksamhet som går ut på att skaffa hemliga underrättelser för främmande lands räkning, låt vara att vad som är föremål för utforskande icke är svenska angelägenheter. Jag är övertygad om att vi alla äro ense om att det icke skulle vara lyckligt för vårt land att på grund av sin neutralitet bli förvandlat till en central för internationellt spioneri riktat mot andra länder än Sverige.»

Den uttolkning av stadgandet, som justitieministern då gav, under hänvisning till innebörden av ordet »verksamhet», har emellertid enligt samstämmiga uppgifter från advokathåll icke påverkat domstolarnas praxis. Jag är i tillfälle att anföra ett bevis härför. I ett utslag, avkunnat av Stockholms rådhusrätt den 7 april 1943, heter det bland annat:

»Genom vad X själv uppgivit och i övrigt i målet förekommit är utrett att, sedan X på sommaren 1941 från en i utlandet vistande utländsk medborgare erhållit ett brev innehållande viss upplysning avseende förhållanden av politisk natur inom ett av annan makt då delvis ockuperat land, X i augusti 1941 i Stockholm överlämnat nämnda brev till en härvarande representant för en främmande makt, som befann sig i krig med ockupationsmakten.

Oavsett vad X uppgivit angående anledningen till överlämnandet av brevet måste det med hänsyn till omständigheterna i målet antagas, att överlämnandet ägt rum för att tillhandagå den främmande makt, som representanten företrädde.

X är följaktligen förvunnen att genom brevets överlämnande hava för främmande makts räkning bedrivit olovlig underrättelseverksamhet.»

Detta utslag är av intresse icke endast såsom dementi på justitieministerns ovan referade tolkning, utan även såsom belysande paragrafens innebörd i ett annat hänseende.

Till »hemlig underrättelseverksamhet i politiskt syfte» har räknats vidarebefordrandet av en upplysning i det nämnda brevet att general Weygand var vid full hälsa och alltjämt vore den som brevskrivaren och adressaten alltid trott honom vara, vilket brevskrivaren ville framhålla med hänsyn till engelska tidningsuppgifter i motsatt riktning. Om en person i en tidningskorrespondens meddelar, att enligt hans uppfattning general Weygand icke vore någon Quislingtyp, så kan det icke falla någon människa in att meddelandet är i något avseende förgripligt. Men om det lämnats av en privatperson till en annan och av denne befordras vidare till en bekant, som representerar främmande makt, är det alltså en kriminell handling »olovlig underrättelseverksamhet» enligt 8 kap. 14 a § strafflagen.

En rimlig begränsning av nämnda paragraf synes böra avse att utesluta från straffbarhet dels sådana fall, då någon spontant och av ideella skäl, ofta patriotiska, lämnat underrättelser rörande de oss ovidkommande förhållandena i främmande land, dels också de fall, då underrättelserna gälla andra än militära, t. ex. politiska eller ekonomiska, förhållanden. Det lär t. ex. ha förekommit, att en person har dömts för olovlig underrättelseverksamhet på den grund, att han insamlat uppgifter från ett främmande lands tidningspress och andra tryckta publikationer rörande vissa förhållanden i landet i fråga. Sådan verksamhet anses legitim och naturlig, om den bedrivs av främmande legations- eller konsulatpersonal och av främmande tidningskorrespondenter. Det är då meningslöst att belägga verksamheten med straff, om den utföres av en annan person. Såsom straffbart förfarande skulle, därest den ovan antydda begränsningen genomfördes, kvarstå anskaffandet av hemliga militära upplysningar rörande främmande länders förhållanden, om det sker enligt uppdrag av främmande makt eller mot ersättning. Genom den här föreslagna begränsningen skulle stadgandet bättre överensstämma med den motivering, som från början anfördes till stöd för dess införande i svensk strafflag.

Erfarenheten torde ha visat att bestämmelsen om straff för *förberedelse* till olovlig underrättelseverksamhet är ägnad att ge de mest överraskande och stötande resultat. Om en hit ankommande flykting bär på sig anteckningar om sina iakttagelser i ett främmande land, kan straffbar förberedelse till olovlig underrättelseverksamhet föreligga enligt vad praxis lär ge vid handen. Det synes överhuvud icke finnas anledning att stadga straff för förberedelse till den gärning som avses i 14 a §.

Under åberopande av det anförda hemställles,

att riksdagen ville för sin del antaga följande förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen:

L a g
om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.

Härigenom förordnas att 14 a, 26 och 28 §§ strafflagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

14 a §.

Den som, i annat syfte än förut är sagt, mot ersättning eller på uppdrag av främmande makt bedriver verksamhet inom riket för anskaffande av hemliga uppgifter rörande annan främmande makts militära förhållanden, dömes för olovlig underrättelseverksamhet till fängelse eller straffarbete i högst två år. Äro omständigheterna synnerligen mildrande, må till böter dömas.

26 §.

Den som åtager sig att medverka vid spioneri eller som erbjuder sig därtill eller som i sådant syfte av främmande makt mottager penningar eller annat eller eljest träder i förbindelse med sådan makt, så ock den som söker förmå annan till gärning som nu sagts, dömes högst till straffarbete i två år. Var fråga om krigsspioneri, dömes till straffarbete från och med två till och med tio år.

Den som, oaktat han har skälig anledning antaga att spioneri av annan utövas, medverkar vid gärningen, dömes till fängelse eller böter.

28 §.

Var som vet sådant brott, varom i någon av 1, 2, 6—14 och 17—20 §§ sägs, å färde vara och det ej i tid upptäcker, dömes till fängelse eller till straffarbete i högst fyra år; om å brottet efter lag kan följa böter, må ock för underlåtenhet att det upptäcka till böter dömas.

Har någon — — — — två år.

Make, trolovad, — — — — kunnat ske.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1944.

Stockhom den 21 januari 1944.

Östen Undén.
